

Högerextrem populist president i Argentina

Introduktion

Den ultraliberala ekonomen och populisterna Javier Milei vann den andra omgången av det argentinska presidentvalet (19 november 2023) med oväntat stor marginal. Han fick 56 procent av rösterna, medan motkandidaten, peronisten Sergio Massa fick nöja sig med 44 procent.

Att Trump-beundraren Milei verkligen är extrem har framgått under valkampanjen. Han har lovat att genomföra radikala förändringar av den förda politiken på en mängd områden. Viktigast är att kapa de statliga utgifterna – under början av valkampanjen lät han symbolisera detta genom att dra igång en motorsåg. Han anser exempelvis också att klimatförändringarna är en bluff, att abort ska förbjudas, att sexualundervisning ska avskaffas i skolorna, att argentinska statsbanken ska läggas ned och att den argentinska valutan (peson) bör avskaffas och ersättas med amerikanska dollar (hur det nu ska gå till). Utrikespolitiskt har han sagt att Argentina bör bryta med Kina och Brasilien (som är Argentinas främsta handelspartners).

Hur mycket av dessa hans idéer som kommer att omsättas i praktiken det får framtiden utvisa.

Men hur kan det komma sig att en sådan här person väljs till president. Det korta svaret är den djupa ekonomiska och sociala kris som Argentina har gått igenom under de senaste årtiondena och som de gamla politikerna misslyckats med att få bukt med. De festa argentinarna vill helt enkelt till varje pris ha något nytt och oprövat.

De följande två artiklarna tittar närmare på Milei och hans väg till makten, och på den ”libertianism” som han säger sig stå för.

Libertarianism är en politisk ideologi som förespråkar frihet från tvång och strävar efter att minimera staten och dess inflytande över människors liv. Libertarianer vill tillåta maximal självständighet och valfrihet, med betoning på politisk frihet, frivilliga sammanslutningar samt det individuella omdömet.

MF

Milei: Varken Trump eller Bolsonaro – han är värre

Ludovic Lamant

Mediapart, 20 november 2023

Argentinaren Javier Milei är den senaste uppenbarelsen i den djupa rörelse inom extremhögern och ”anti-system-ideologin”, som frodas i blottorna hos dagens demokratier. Men jämförelserna med Donald Trump och Jair Bolsonaro förmår inte greppa det specifika med detta nya fenomen.

Det ”språng ut i det tomma”, som vänstern i Argentina fruktat så mycket blev verklighet: söndagen den 19 november valdes libertarianer Javier Milei med odiskutabel marginal och långt utöver vad som förutspåts av de opinionsinstitut, som helt klart inte förmått ta pulsen på den frustration som råder i landet.

Milei fick över elva procentenheter mer än sin peronistiske motståndare, avgående ekonomiministern Sergio Massa, och samlade inte mindre än 14,5 miljoner röster (av 36 miljoner registrerade väljare). Hans gruppering, Friheten rycker framåt, blev störst i 21 av landets 24 provinser. Milei drog fördel av att de som i första valomgången röstat på andra kandidater i stor skala nu strömmade över till honom.

Javier Milei 2022 (foto Vox España CC0 1.0)

Föga förvånande var Donald Trump en av de första att gratulera segraren på X: ”Jag är mycket stolt över dig. Du kommer att förändra dit land och återge det dess forna storhet!” I samband med första valomgången, den 22 oktober, hade Eduardo Bolsonaro, son till Brasiliens förre president Jair Bolsonaro, åkt till Buenos Aires för att stödja Milei: ”Javier är symbol för hoppet att saker går att förändra”, sade han då medan han dagen till ära var försedd med en slipsnål i form av en pistol, något som gjorde stor succé på sociala medier.

Redan i augusti blev Milei etta i primärvalen och då unnade sig Jair Bolsonaro själv en video till stöd: [Milei och jag] har mycket gemensamt. [...] Vi försvarar familjen, privategendomen, den fria marknaden, yttrandefriheten, rätten till självförsvar.”

Senaste uppenbarelsen i en ”national-populistisk international”?

Triumfen för outsiders Milei är en i raden av uppsvinget för den mest extrema högern, fullt upptagen av ett kulturkrig mot vänstern och allt progressivt. Milei härjar mot ”kasten”, precis som Trump mot ”etablissemangen” i Washington. Milei har sedan 2015 gjort sig känd som expert i olika tv-program, precis som Trump i början av 2000-talet gjorde sig känd i olika reality-såpor.

I aggressiv, extravagant och tv-anpassad stil dundrar Milei, Trump och Bolsonaro mot ”kommunismen” och/eller ”socialismen” och försvarar – i former som inte skiljer sig mycket åt – varje medborgares rätt att bära vapen för att försvara sig. Trump, Milei, eller varför inte Boris Johnson i samband med Brexit, livnär sig på klyftorna i sina hemländer och skär pipor i vassen på frustrationen hos en medelklass på väg att halka utför.

”Småföretagare, egenföretagare, som tjänar lite är mycket upprörda över peronismen när de ser att de tjänar lika mycket som arbetslösa som går på socialunderstöd”, säger sociologen Gabriel Vommario vid det argentinska forskningscentret Conicet och EHESS i Paris. ”De är en gammal historia i politisk sociologi som upprepas: med den unge vite i USA eller Brexitanhängaren i England.”

I en intervju med CNN:s spanskspråkiga sajt framhöll José Natanson, chefredaktör för den argentinska utgåvan av *Le Monde Diplomatique*, något annat gemensamt: samtliga har varit

”underskattade”: ”Det finns en uppfattning om att det här inte kan hända, att en liknande person inte kan bli president i Argentina, Brasilien eller Uruguay ... Ända till det verkligen händer.”

Men paralleller och jämförelser upphör där, inom denna ”national-populistiska international”. De snabbanalyser som framställer Milei som ”en argentinsk Trump” räcker inte för att förstå vad som hänt i Buenos Aires. Mileis framgång ingår framför allt i en kontext av förfall för det politiska systemet i Argentina. Och många av särdragen är mycket specifika.

En man utan parti

I USA tog Donald Trump hem primärvalen inom det republikanska partiet. I Storbritannien tog anhängarna till Brexit över det konservativa partiet. I Buenos Aires har Milei byggt sin uppgång på sin nationella förankring. Hans pseudo-parti, Friheten rycker framåt, har gjort dåligt ifrån sig i det ena regionalvalet efter det andra i år, bevis för att denna gruppering har svårt att existera när inte Milei kandiderar.

Framför allt har det inneburit att Milei haft fria händer att på egen hand fastställa sin radikala linje, tillsammans med några nyckelpersoner i sin omgivning. Först och främst den gåtfulla yngre systemen Karina, som han kallar för ”El jefe”, chefen, eller ibland ”Messias”, och som var ledande strateg för den framgångsrika kampanjen.

Medaljens baksida: i nuvarande läge har hans parti långt ifrån nycklarna till makten i parlamentet. Milei har inte mer än 38 ledamöter i underhuset (mot tre tidigare). För absolut majoritet krävs 129. Han kommer därmed att bli tvungen att rådgöra med ledamöter från den mer traditionella högern, till exempel från det PRO med Patricia Bullrich och expresidenten (2015-2019) Mauricio Macri som tunga namn.

Och en del bedömare talar redan om Macri som den naturlige ”gudfadern” under Mileis ämbetsperiod.

Blixtkarriär

I Chile blev neo-pinochetisten José Antonio Kast, som 2021 var på vippen att vinna presidentvalet mot Gabriel Boris, för första gången vald till deputerad 2002. I El Salvador har Nayib Bukele blivit en av de mest omtalade företrädarna för extremhögern vid makten i Latinamerika efter att 2019 ha blivit vald till president. Han startade sin karriär inom vänstern 2012.

Men Milei bryter med den sortens utveckling. I december 2021 valdes han för första gången till ledamot av parlamentet. Blixtkarriären från politisk novis, *a priori* bedömd som helt i avsaknad av all förmåga till politisk känsla, kan till stor del förklaras av en oerhört lokal kontext: det katastrofala resultatet för peronisten Alberto Fernández, president sedan 2019. I synnerhet på det ekonomiska planet: en inflation på 648 procent för hela perioden, upprepade devalveringar av peson, att fattigdomen nu uppgår till 40,1 procent av befolkningen (18,5 miljoner argentinare).

En ”mono-tematisk” kandidat

Milei var länge kandidaten med ett enda tema, dollarisering av Argentinas ekonomi för att få bukt med den galopperande inflationen (och dess motsvarighet, stängning av centralbanken), som han idisslat om på tv. ”Trump talade ekonomi men om många andra saker också, inte minst internationella frågor. Milei har ett mono-tema: han kritiserar kasten och talar ekonomi”, säger sociologen Gabriel Vommaro.

Carlos Pagina, ledarskribent på dagstidningen *La Nación*, säger till *Mediapart*: ”Milei är inte Bolsonaro, han är snarare fusionen mellan Bolsonaro och [Paulo] Guedes i en och samma person”, vilket syftar på Bolsonaros ultraliberale ekonomiske rådgivare.

Om medierna, särskilt de utländska, främst fixerat sig vid Mileis överdrivna personlighet är söndagens valtriumf ändå frukten av ett lagarbete. Hans val att satsa på Victoria Villaruel som kandidat till posten som vice president var ett mästar drag.

Det gjorde att han kunde göra sig hörd i andra frågor än ekonomi (kritik av feminismen, motståndet mot aborträtten, avståndstagande från alla påminnelser om den politik som bedrevs under militärdiktaturen, osv). Villaruel gjorde det möjligt för Milei att knyta an till den ultrakonservativa internationellen mellan Giorgia Meloni i Italien och Santiago Abascal (ledare för högerextrema Vox) i Spanien, som libertarianen dessförinnan inte visat något större intresse för.

Än extremare program

Milei kallar sig "liberal libertarian" eller ibland "anarkokapitalist". Förutom vad de etiketterna betyder verkar han i sitt program gå ännu längre än Bolsonaro, Trump eller Kast. Han vill både avskaffa miljö- och utbildningsministerierna, privatisera public service och energibolagen. "Allt som går att överföra till den privata sektorn kommer att göra det", sade han i måndags, den 20 november, i den första intervjun efter valsegern.

Han vill också liberalisera handeln med organ, göra det lättare att få bära vapen och avskaffa aborträtten. I slutet av valkampanjen gjorde han vissa korrigeringar av löftena om att privatisera skolan och utbildningen och i intervjun i måndags medgav han att det var något som låg under provinsernas ansvarsområde ... Victoria Villaruel lyckades för sin del höja tonläget ytterligare i slutet av valkampanjen genom att lova att stänga det museum som funnits i Buenos Aires sedan 2015 i en av de viktigaste tortyränläggningarna under militärdiktaturen (1976-1983).

I detta läge får de, exempelvis Guillermo Francos som tippats som blivande inrikesminister, som sagt att Milei skulle mildra tonfallet när han väl blivit vald, att han blir tvungen till kompromisser med de traditionella parterna för att kunna få någon majoritet i parlamentet, inte någon större utdelning på sina visdomar. På söndagskvällen varskodde den nyvalde 53-åringen: "Det finns inget utrymme för balansering, ljumhet eller halvmesyrrer."

Ny relation till religionen?

Donald Trump och i synnerhet Jair Bolsonaro har kunnat räkna med stödet från de evangeliska kristna. Även Milei ger de kristna en central plats, men under valkampanjen översattes det framför allt i en serie av skarp kritik mot den argentinske påven Franciskus, som stora delar av högern betraktar som för progressiv (och för att stödja peronisternas kampanj). I den första tv-debatten i början av oktober blev Milei hårt ansatt av motståndarkandidaten Sergio Massa i den frågan och fick delvis slå till reträtt.

Framför allt omger sig Milei med en form av mysticism, vilket sipprar igenom i de intervjuer av mer personlig karaktär han gett. När Milei inte var lika känd sade han till exempel att centralbanken var "den onde" och att socialismen var något "djävulen" hittat på. Journalisten Juan Luis González, som skrivit biografen *El Loco* [Galningen] om Milei, beskriver en "messiansk ledare" som jämför sitt agerande med heliga texter, men som också jämför sig med personligheter ur Bibeln som Moses.

Milei är inte bara övertygad om att Gud existerar, utan att han är libertarian och dessutom att det händer att de kommunicerar med varandra. I ytterst allvarlig ton sade han att han talade med Gud via sin hund Conan, död 2017, och som han innan hunden avled lät göra sex kloner av i USA.

Javier Milei brukar också ofta hänvisa till ett citat ur Gamla Testamentet och som fått stor spridning på sociala medier: "I krig hänger inte segern på antalet soldater, utan på himlens krafter." En annan av hans paroller under valmötorna – "Jag är kommen för att väcka lejonen", en syftning på sina väljare – bär också denna messianska kulör och för närvarande går det inte att säga vilka uttryck detta kommer att ta sig när han ska styra Argentina.

Libertarianismen – extremhögerens nya hävstång?

Romarc Godin

Mediapart, 20 november 2023

Javier Mileis seger i presidentvalet i Argentina visar att libertarianismen är något som extremhögeren kan använda sig av för att förnya sin ideologi. Och det ekonomiska och sociala läget blir en utmärkt grogrund för detta.

Konsekvenserna av Javier Mileis valseger i Argentina kan vara mer omfattande än att bara handla om det speciella läget i detta sydamerikanska land. I själva verket kan det öppna ett nytt fält för extremhögeren inom ramen för det ekonomiska och sociala tillståndet på fler håll.

Givetvis är fallet Argentina unikt på många sätt. En konstant och mycket hög inflation, argentinarnas passion för USA-dollar, det ständigt närvarande arvet från peronismen, känslan av allmän nedgång, är ingredienser som gör det svårt att tala om landet som någon ”modell”. Men jordskredssegern för en ekonom fostrad i libertarianskt tänkande kan ändå inte annat än öppna ögonen hos extremhögeren runt om i världen.

Sedan flera decennier har extremhögeren långsamt frigjort sig från libertarianismen. I USA har det libertarianska partiet förblivit av mikroskopisk storlek och med klent inflytande över republikanerna. Trump gick fram med en protektionistisk diskurs med krav på aktivt agerande av staten och kontroll av centralbanken och den versionen har dominerat inom extremhögeren i USA.

I Frankrike såg Jean-Marie Le Pens *Front national* (FN) på 1980-talet Ronald Reagan och Margaret Thatcher som förebilder. Därefter har man ändrat kursen ekonomiskt till ett nationalistiskt försvar av en stark stat som står för omfördelningspolitik.

I Tyskland bildades extremhögerens parti *Alternative für Deutschland* (AfD) 2013 av liberala ekonomer, men har sedan gradvis omvandlats till ett parti med fokus på att det är invandringen som försämrar det sociala skyddet för tyskarna. Nu är partiet nationalistiskt och säger sig försvara fattigpensionärerna och finansieringen av hälsovårdssystemet.

Det har sett olika ut i olika länder, men den diskurs extremhögeren har stått för på det ekonomiska planet har handlat om beskydd i skuggan av en välfärdsstat med nationell och etnisk prägel. En sådan logik var förståelig. Nyliberalismens kris och följderna av detta åren 2000-2010 hade ju lämnat stora befolkningsgrupper i sticket.

Extremhögeren gick då in för att tala till offren för ”den globala kapitalismen”, nedmonteringen av välfärdsstaten och konkurrensen från invandrad arbetskraft. Libertarianismens synsätt rymdes inte inom den strategin och blev snabbt marginaliserad, även om extremhögeren ofta försvarar skattesänkningar för medelinkomsttagarna. Staten, i centrum som skydd av de ”sanna” medborgarna, hade en central plats i extremhögerens vision av hur de nyliberala attackerna skulle stoppas.

Det våras för libertarianismen

Men krisen för nyliberalismen accelererade, inte minst i samband med pandemin. Förhållandet mellan kapitalistisk ackumulation och statens direkta insatser blev uppenbart och tog sig omfattande proportioner. Jämsides gav inflationens återkomst och krisen i levnadsnivåerna, som gjort sig märkbar överallt i Väst, ny tyngd åt libertarianismens kritik av centralbanker och monopol. Där hette att det var statens intrigerande som hindrade en ”rättvis” kapitalism från att kunna hävda sig.

Den visionen stärktes ytterligare av restriktionerna under pandemin, som bidrog till att få staten att framstå som en instans för tvång och hinder för friheten i största allmänhet och den ekonomiska i synnerhet. Ett mycket vanligt synsätt bland ungdomen, främsta offren för nedstängningarna.

Denna nya vår för libertarianismen som en del av extremhögeren har kommit stegvis och fått konkret gestalt i vissa sammanhang, framför allt i kryptovalutorna. Det är vad Nastasia Hadjadjji visar i sin bok *No Crypto* (2022): sammanflödet mellan ”tekniknördar” och libertarianism finns som bakgrund

till kryptovalutorna och har gett näring åt miljöer inom extremhögern i USA och Europa, men även i en del utvecklingsländer som El Salvador.

Gentemot en nyliberal *mainstream* som kräver alltmer statliga insatser inom ekonomi, men också i termer av suveränitet och protektionism, har det nyliberala konsensus som rådde, och vann stort inflytande inom politiken under 1980-talet och början av 2000-talet, börjat splittras upp.

Denna konsensus bestod av neo-keynesianska kretsar som börjat acceptera marknadens primat, neo-klassiska ekonomer fokuserade på marknadens effektivitet och rationalitet, samt en del av libertarianerna (historiska ”nyliberaler” som Friedrich Hayek och Ludwig von Mises), som hyllat marknad och globalisering.

Men krisen 2008, och sedan den 2009, gjorde att den sistnämnda komponenten tenderade att bli autonom i och med krisen för centralbankernas satsningar på kvantitativa lättnader av penningpolitiken och subventioner. Denna autonomisering utvecklades till en kritik av den nyliberala ”mitten” som sades ha fördärvat marknadens positiva egenskaper genom sin fokusering på staten och behovet av lättnader i penningpolitiken. Därigenom fick den alltmer en djup prägel av ”anti-system”.

Gudagåva för extremhögern?

Det är detta fenomen som fört Javier Milei till makten i Argentina. Än en gång, tillståndet i detta land gör det helt klart till ett extremfall, där den typen av diskurs väcker mycket större ”gehör” än någon annanstans. Men en dynamik av samma slag är inte otänkbar på andra håll också när inflationen härjar och maskopin mellan stat och kapital blir alltmer uppenbar.

Och sannolikheten blir inte mindre av att libertarianismen kan uppbåda allt som extremhögern har behov av. Den är radikalt anti-egalitär och snabb på att rättfärdiga all former av dominans mellan personer, geopolitiskt och ekonomiskt, under tal om individuella ”meriter”. Rasism, främlingsfientlighet, sexism, hat mot ”förlorare” och ”fattiga” har alltid varit konstanta inslag hos extremhögern, hos libertarianerna hittar den nu också ett teoretiskt rättfärdigande.

Men libertarianismen ger också den radikala högern ett sätt att marknadsföra sig politiskt och utvidga väljarbasen. Den ”sociala” kritiken av nyliberalismen gjorde att man hamnade i konkurrens med det som återstår av vänstern, men hämmade tillgången till de delar av medelklassen och den övre medelklassen, som betraktat extremhögerens beroende av staten som något under sin värdighet.

Och det intressanta med libertarianismen är att den genom sitt starka försvar av meritokratin öppnar ett perspektiv för medelklassen samtidigt som den för de sämst ställda öppnar perspektiv om att kunna slippa ifrån inflationen. Allt dessutom förpackat i dubbel form.

Den första består av avståndstagandet från en ”kast” som styr staten för sin egen snöda vinning, inte bara till förfång för ”folket”, som det heter i nyliberalismens ”sociala” kritik, utan också till förfång för ”förtjänta” individer”, vilket gör det möjligt att samla en del av bourgeoisie som kände sig hotad av extremhögerens klassiska ”populism” och rättfärdiga skattesänkningar, även för de allra mest förmögna.

Den andra består av avståndstagandet från ”wokism” och ekologi som ”statliga diktaturer”, vilket gör det möjligt att locka alla dem som vill ha ”förändring”, utan vare sig någon förändring av livsstil eller former av dominans, med andra ord en djupt konservativ väljargrupp.

En konkurrenskraftig och farlig extremhöger

Det är för övrigt den stora lärdomen av segern för Javier Milei: hans förmåga att massivt kunna samla väljare från den traditionella högern och locka en stor del av ungdomen utan hänsyn till klassmässig bakgrund. Något som mer än en inom extremhögern förmodligen kommer att reflektera över.

Nu får extremhögern det svårt att ignorera lärdomarna av det som skett i Argentina. Libertarianismen är inte bara kapabel att till synes förnya kritiken av det ekonomiska systemet, just genom att det handlar om en intern kritik av detta system (en kritik av marknadens sätt att fungera och inte av dess natur) har den visat sig i stånd att samla många skiftande miljöer.

Redan innan Javier Milei dök upp hade flera rörelser inom extremhögern försökt göra en syntes mellan en form av marknadsradikalism och etnisk nationalism. Det var fallet i Frankrike under presidentvalskampanjen 2022 med inte helt lyckat resultat för Eric Zemmour, men också till exempel *Ishin*, innovationspartiet i Japan som bildades 2015 och vid parlamentsvalet 2021 fick 14 procent, vilket innebar att det blev tredje största parti.

Lite av den utvecklingen, om än på mer blygsam nivå, går att spåra i fjolårets valseger för *Fratelli d'Italia*. Framför allt märktes det i partiets uppslutning bakom USA och budgetpolitiken och synen på social fördelningspolitik.

Om libertarianismen kommer att ta över inom extremhögern beror förstås på en rad andra faktorer, bl a de olika partiernas historia, och den kommer hela tiden att ”modifieras” och anpassas till nationell kultur. Det kan alltså komma att ske bara partiellt eller ”från fall till fall”.

Men libertarianismens förmåga att locka till höger om högern får inte underskattas. Och Javier Mileis seger kan vara ett mer allmänt förebud om en ny sorts extremhöger, lika stark i samband med val som på det ideologiska planet.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

[Outsidern Javier Milei är vald till Argentinas president](#) (DN)

[Javier Milei vinner valet i Argentina](#) (Svt)

[Vill spränga centralbanken – vann valet](#) (Utrikespolitiska Institutet)